

О Г Л Е Д И

СРЕСКОГЪ КНИЖЕСТВА

за

гимназіа днѣ

69194

RECEIVED

Какавъ е народный языкъ быо стародавнихъ Срба, у оно доба, кадъ су христіанство приѣмили, и кадъ е Св. Кирилъ Свето Писмо превео, и у колико се тай одъ данашнѣгъ разликуе, извѣстно казати незнамо; еръ нису намъ о томе оставили трагове.

Цариграђани нису се нимало постарали, да намъ опишу, како голоре сусѣди нѣови и страни народи, већъ свакога, когъ они разумѣвали нису, называли су варваромъ, а Србљи сами, кои су заплетени были ратовима, и одъ Авара угнѣтени бывали, нису имали кадъ, да опишу Повѣстниѣ своихъ дѣла, да бы тымъ оставили потомцыма своимъ, како су они живили, и како су говорили и писали; па зато и незнамо извѣстно казати, како су Србљи пре и после обраћеня у христіанство говорили.

Све, што се о томе казати може, то е, да су Србљи до 12. вѣка писали обштымъ Славенскимъ или старо-Србскимъ языкомъ, кой се у Св. Писму налази. Зато и Повѣстница познѣгъ Србскогъ кнѣжества, коя у три періода спада, започинѣ се текъ одъ 12 вѣка.

Првый періодъ починѣ съ концемъ XII вѣка, па трае до края XIV. столѣтія.

Дванаестый вѣкъ оставіо намъ споменике языка у различнымъ писмама изъ грађанскогъ

живота. Изъ овихъ споменика, кои су простымъ слогомъ написани, може се видети, да су Србљи и онда тако говорити морали, као што се данасъ говори, него су само мѣшовито писали, и гдишто Славенске рѣчи и окончанія употребљавали. Доказа о томе имамо изъ писма Кулина Бана, кое е написано 29. Августа 1189 године,*) и кое овако гласи:

ОУ ИМЕ ОТЬЦА И СЫНА И СВЕТАГО ДУХА.
Ћ БАНЬ БОСАНЬСКИ КОУЛИНЬ ПРИСЕЗАЮ ТЕБѢ КНЕЖЕ
КРЪВАШОУ И ВЪСѢМЪ ГРАЃАНОМЪ ДОУБРОВЧАНОМЪ,
ПРАВЫ ПРИЋТЕЛЬ БЫТИ ВАМЪ ОУДСЕЛѢ
И ДО ВѢКА И ПРАВЪ ГОНЪ ДРЪЖАТИ СЪ ВАМИ
И ПРАВОУ ВѢРУ ДОКОЛѢ СЪМЪ ЖИВЪ. І ВЪСИ
ДОУБРОВЧАНЕ, КИРЕ ХОДЕ ПО МОЕМОУ ВЛАДАНИЮ,
ТРЪГОУЮКЕ, ГДѢ СИ КТО ХОКЕ, И. Т. Д.

Овде е езыкъ доста разумителанъ, премда има гдишто и Славенскихъ рѣчій и окончанія, као: присезаю, одьселѢ, доколѢ, вьсѢмъ граѣаномъ доубровчаномъ. У гдишкимъ рѣчма писали су и изговарали су Ѣ мѣсто я, као: Ѣ бань мѣсто я Бань, приѣтель мѣс. пріятель. Тако су писали и к мѣсто ѣ, неимавши тога знака, као: трьгоуюке, помокъ, могоуке, тисоука мѣсто тргуюѣе, помоѣь, могуѣе, тисуѣа; и ѣ употребљавали су на краю после полугласнога, и у среди после благозвучнога слога и придевка, као: трьгоуюки, крѣститѣль, дрѣжати, срьдѣцемъ, чьѣтниковъ, вьсега, сьто, авьгоу-

*) Види Цвѣтникъ Србске Словесности, I. Свезка, 9 стр.

ста, дьвадѣсѣть. Често су нѣмъ означавали и самогласно слово, као: сѣмь (самь), дѣнь (дань), зѣлогъ (залога), лѣжица (лажица), вѣимѣ (ва име).

По нашемъ нарѣчію може се казаги овако: У име отца и сына и светога духа. Я Банъ Босанскій Кулинъ заклинѣмъ се Теби, кнеже Крвашу, и свима грађанима Дубровчанима, да ћу вамъ правый пріятель бити одако и довѣка, и праву сvezу држати съ вама, и праву вѣру, докъ самъ живѣ. И сви Дубровчини, кои путую по моіой влади, тргуюћи, гди си кто хоће.

Србљи имаю доста богату литературу у рукописима, кое се Србулѣ зову, и ова може бити іоштѣ богатія, кадѣ се све Србулѣ изъ манастира у Босни, Србији, Албаніи и у Бугарској покупе. Али е гдна штета, што су многи рукописи у Турскимъ ратовима и опустошеніама пропали. Ученый Шафарикъ найвећу е заслугу кодѣ Србаля заслужіо, што е стару литературу покупио; но такву исту заслугу стекао е себи и Дубровачкій Прота Г. Георгій Николаевићъ, кой е сва писма и све повелѣ старихъ Владаоца изъ Дубровачке архиве преписао, и у Београдъ послао, да се печатаю. Ове су изишле подѣ заглавиємъ: „Србски Споменицы.“

Тринаестый вѣкъ оставіо намъ е, осимъ законихъ споменика, готово све црковне, историчке и каноничке кнѣиге. Између законихъ споменика найзнатнѣи су Душанови грађански закони. А найзнаменитія историчка дѣла есу: Житіе Св. Симеона, кое е написао нѣговъ сынъ Св. Сава, првый Архіепископъ Србскій; после Житіе Св. Симеона и Св. Саве, кое е

написао Хилендарскій монахъ Домеціанъ; и ово е украшеніе Србске старе литературе. Старе кнѣиге написане су найвыше одъ Србскихъ свепитеника, кои су у непрестаной свези были съ Цариградомъ и Светогорскимъ манастирима; па зато су се они Славенскоме езыку приближавали, хотѣвши тымъ езыкъ украсити; а миряни, коима за тымъ ніе стало, у грађанскоме животу писали су чистіе и яснѣе. Ево примѣра писменогъ языка тога столѣтія, и то изъ Житія Св. Саве одъ Домеціана, одъ 1264 године.*)

И како на много на вечери закъснѣвшемъ, повелѣваетъ ігумень оударити било, недељако бѣ штъдніи. Въстаєтъ ігумень и съ нимъ юноша, и походєтъ въ црѣковъ на молитвоу. Въстаєтъ и воевода и сошціи съ нимъ, стоати въ црѣкви, и т. д.

Овде е езыкъ Славенскій, али не сасвимъ лепъ; слогъ му е кратакъ и доста неуреданъ, али се опетъ добро разумѣти може. У начину писаня употреблявано е ъ свуда после самогласнихъ писмена и у сложенымъ рѣчма, па и онде, гдѣ се тымъ какво самогласно писме означава, као: закъснѣвшемъ мѣсто закаснѣвшемъ; слъзми м. слезами; сътворити м. сатворити; скрѣби м. скорби; съврѣшити м. савршити, и т. д. Србски може се казати овако: И као дуго на вече закаснѣвшемъ, заповѣда Игуманъ ударити клепало. Едномъ быаше неделя. Устане Игуманъ и съ нимъ младићъ, и

*) Види Цвѣтникъ Срб. Слов. I. Свез. 30 стр.

отиде у цркву на молитву: устане и войвода, и кои съ нѣмъ быяху, стояти у цркви, и. т. д.

У четрнаестомъ вѣку написао е Архіепископъ Даніель „Родословъ,“ у kojemъ онъ као очевидацъ приповѣда, како су Драгутинъ, Милутинъ и Урошъ Дечанскій владали. Рукописъ овогъ Родослова налази се у Светогорскомъ хилендарскомъ манастиру. Споменике езика изъ овогъ столѣтїа имамо већ доста, као Хилендарскій Лѣтописъ, Цароставникъ, кой се зове Троядникъ, и выше другихъ. Ево примѣра езика изъ Родослова: *)

„Се бо хошоу великое и дивное исповѣдати вамъ чюдеса его вашемоу христолюбїю. слышите прави и истиннь соуд божїи во семь благословеншумъ кралю Стефану орошоу. якоже древлїе при исхсѣ навинну врагъ видѣ се симъ погубляемъ милостинами и всакыми добродѣтелиеми его.“

И овде е языкъ Славенскій, и доста неразумителанъ слогъ, имаюћи и Грамматичкихъ погрешака, као: исповѣдати вамъ чюдеса его вашемоу христолюбїю, гди е дательный мѣстоименїя двапутъ ставлѣнъ. Начинъ писаня такавъ е, као што су у то доба обычно употреблявали. Србски може се казати овако: Ево, я хошу, да вашемъ христосюбїю исповѣдамъ велика и дивна чюдеса нѣгова. Чуите правый и истиный судъ Божїй о овомъ благословеномъ кралю Стефану Урошу. Као што се врагъ одавно виђао при

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 40 стр.

Исусу Навину, да е погубляемъ милостыньомъ и свакимъ добродѣтельима нѣговымъ.

За велико е удивленіе, што су Русси и Чесси изъ 11 и 12 столѣтія показали одломака*) изъ поезіе, а Србљи тога немаю. Но зато ніе двоумити, да и Србљи у стара времена пѣвали нису. Што се пакъ езыка тиче, то се види найвыше изъ Душановихъ закопа и изъ повеля Србскихъ владоца, кое су манѣ или выше мѣшовитымъ езыкомъ написане, да су Србљи у то доба исто тако говорити морали, као и мы данасъ. Ево доказа изъ одногъ писма Дубровачке обштине.**)

Въ име штьца и сына и светога доуха аминь. мы кнезь властеле и вьса шпкина града доубровника даіемо въ свндѣнныіе вьсакомоу маломоу и голѣмомоу по семь нашемъ оуписаню а подь нашимъ законномъ почьтню, како придоше къ намау оу доубровникъ господинъ стараць дмитарь и радона, и. т. д.

Овде е езыкъ Србскій, али по Далматинско-Дубровачкомъ нарѣчію. Слогъ кратакъ и разговетанъ, — и по нарѣчію Сремачкомъ може се казати овако: У име отца и сына и светога духа аминь. Мы кнезь, властеле и сва обштине града Дубровника даемо на знанѣ свакоме маломе и великоме по овомъ нашемъ писму, а подь нашимъ законнымъ печатомъ, како су дошли къ намау у Дубровникъ Господинъ стараць Димитрій и Радоня и. т. д.

*) Русси имаю пѣсму Игорову, а Чесси спѣвъ о славной Любиши.

**) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 51 стр.

Другій періодъ Србскогъ књижества заузима литературу Дубровачке республике, и почињ се съ почеткомъ XV. вѣка, па трае до половине XVIII столѣтїа.

Како е свобода народа Србскогъ исчезла, одма и литература побѣгне у Дубровникъ, коєга су жители по највећој части католицы, кои говоре Далматинско-Србскимъ нарѣчіемъ. У ово доба произнашла се и књигопечатња, и чрезъ то су се Србске књиге и многи умотвори распространили. Србска поезїа узвиси се до највећегъ степена савршенства. Највећїй стихотворацъ ныовъ быо е Јованъ Гундулићъ, кой е 1620 године описао безсмртну Османиду. Дражићъ, Мишче-тићъ, Палматићъ и Ђорџићъ украшавали су овај периодъ Далматинско-Србске литературе. Дубровчани писали су чисто Србски по нарѣчию своєме; али у ныовой поезїи опажа се упливъ Талианскихъ стихотвораца. Ево примѣра изъ Османиде Гундулићеве.

Ахъ! Чѣмъ си се захвалила,

Ташта людска охолости!

Све што выше стерешъ крыла,

Све ћешъ пака ниже пасти.

Вѣковите и безъ сврхе

Не подъ сунцемъ крѣпке ствари;

А у висоцѣхъ гора врхе

Найпре огнѣный трѣсъ удари.*)

Слогомѣриє ове пѣсме е по Латинскомє начину. Сличноредцы одъ 22 дугократкогъ слога,

*) Види Цвѣтникъ Срб. Слов. I. свез. 107 стр.

а усѣкъ или уломъ имаю на осмомъ краткомъ слогу. Езыкъ е чистъ, лепъ и разговетанъ, и по нашемъ нарѣчію може се казати овако:

Ахъ! Чимъ си се хвалила,
Праздна людска гордости!
Све што выше ширишь крила,
Све ћешъ ипакъ ниже пасти.

Вѣчите и безъ конца
Нема подъ сунцемъ крѣпке ствари;
А у високихъ гора врхе
Найпре огнѣный громъ удари.

Напредованѣ Турака къ Јадранскомѣ мору, и распространяванѣ Млетчана започне малой Србской республики угрожавати, и тако збогъ звука оружія умукне и овде Србска Муза. Садъ опетъ наступи мутаво доба у Србской књижевной Повѣстници, и ученый свѣтъ до половине 18. вѣка не знао, да е Србске литературе было кадгодъ.

У другой половине 18. вѣка наново започне Србска литература развѣяти се, и то у Мађарской круни подчинѣнымъ областима. И тако овимъ временомъ започинѣ трећій периодъ Србске литературе, па трае до данасъ.

Србска Дубровачка Муза овамо угнѣтена одъ Турака, а тамо одъ Млетчана, разсіяла се као магла, оставивши само слѣди у производима, кои су носили туђъ карактеръ како у духу, тако и у езыку.

Цвѣтанѣ Дубровачке литературе пренешено е у 18. вѣкѣ Игнатомъ Ђорђићемъ и Бетеромъ. Поредъ нихъ славио се Глегіевићъ и Бетондинъ.

У овомъ се вѣку расплоди књижевно дѣловаѣ. Тома Бабићъ, Андреа Качићъ, Кнежевићъ, Дражићъ, Рельковићъ, Катанчићъ, Дивковићъ и многи други стекли су себи славно име књижевнымъ производима. Ђорђе Хигія са своимъ преводомъ Виргилія и Хорація; Катула наставио е дѣланѣ Бетондина, кой е Овидіове Хероиде превео. Мартићъ Златарићъ превео е Геснерове и диле. Сви ови писали су чистымъ Србскимъ езыкомъ, само што су дисали туђимъ духомъ, и гдишто туђимъ рѣчма ружили су свой красныи езыкъ.

Ево примѣра изъ Аріядне Гундулићеве: *)

„Горштакъ и Дивякъ.“

„Ту ли си, дивяче,
Кудъ ютрось одъ мене
Крјюћи измаче
У гае зелене?

Еда те е срамъ, да пукъ
Смѣхъ тобомъ нетвори,
Теръ самъ кô пребѣнъ вукъ
Скиташъ се по гори?

Таят' е залуду
Чеса ніе моћ' скрyти,
По свачѣмъ я суду
Лѣпшій самъ него ты.“ н. т. д.

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 187 стр.

Сличноредцы овихъ стихова су смѣшани и састављени одъ дугократкихъ слогова, безъ постоянного усѣка. Езыкъ е чистъ и лешъ, разговетанъ и силанъ, и по нашемъ нарѣчию може се казати овако:

Ту ли си, дивяче,
Кудъ ютрось одъ мене,
Крїюћи се, измаче
У гае зелене?

Заръ ти е срамота, да пукъ
Смей тобомъ нетвори,
Те самъ као пребиенъ вукъ
Скиташъ се по гори?

Таяти е залулу,
Чега се сакрити неможе.
По свачіемъ я сују
Лепшій самъ него ты.

Примѣръ изъ Бабићевогъ дѣла: „Цвѣтъ разлика мириса духовнога.“*)

„П а к а о.“

„Велика е и паклена дубина
И јоштъ већа нѣгова ширина.
Много дубля него синѣ море,
Кое с' нигда измѣрит неморе
И дубля е одъ сваке пропасти,

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 307 стр.

Ерѣ неима никакове сласти.
Пакао е мѣсто страховито
Божанствене правде становито,
Гди онъ оставля и люде и жене,
Све грѣшнике тужне и осуѣене,
Све грѣшнике свое противнике
И врагове свое одметнике.“

Ови су стихови по Латинскомѣ размѣру, и то слични, коихъ првѣй сличнорѣдакъ има 20 а другѣй 18 стопа, съ усѣкомъ на четвртѣмѣ слогу. Езыкъ е чистъ и лепъ, разговетанъ и одъ туѣгѣ уплива доста сачуванъ.

Примѣръ изъ Качиѣевогѣ дѣла: „Разговоръ угодный народа Словинскогѣ.“ *)

„Пѣсма одъ Крое.“

„Одъ када су цари постанули
У Едрини граду бѣлому,
Нѣ веѣна войска сакуплѣна,
На витеза Бана Скендербега,

Што сакупи Муратъ царе силный.
Купіо е годину данака.
Када ли е сакупио быше,
Дуже войску на Крою бѣлу.

Колико е Тиранъ полъ равно,
Исподъ Крое града бѣлого,
Свега су га Турцы притиснули,
И попели бѣле чадорове.“ и. т. д.

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 322 стр.

Ови су стихови састављени по слогомѣрију и по духу народномъ. Свега има 18. слогова, и усѣкъ на 10. слогу. Їзыкъ е врло лепъ, чистъ и јсанъ, и уобште такавъ, да е желити, да му у обзиру чистоте езыка сви данашњи стихотворцы подражавају.

Што се простога слога тиче, то свакиј признати мора, да они у томе нису тако напредовали, као у стихотворенију; еръ нису на Етимологичка правила пазили, и често су стране рѣчи мѣшали, као што се видити може изъ Варесаниновогъ дѣла: „Говоренѣ одъ слѣпоће грѣшника.“*)

„Кадъ побѣже пророкъ Јона изъ свога у туђиј вилаетъ за непоп' приповѣдат', како му Богъ заповѣдаше, у великиј градъ одъ Ниниве, дойде къ мору, плати возарину, и улѣзе у едну лађу, која иђаше у Тарзисъ, градъ одъ Цылиціе. Коя како се одъ края оддѣлише, и навезе се на дебело море, ево одма духнуше противни вѣтрови, надведоше се тавни облацы, почеше сѣват' огниѣвите мунѣ, пуцат' страховити громави и падат' градъ и киша заедно.“

Овде е езыкъ доста лепъ и разумителанъ: али е искваренъ тымъ, што има много странихъ рѣчиј, етимологичкихъ погрешака и Германизма. Ово бы се могло казати овако:

Кадъ побѣже пророкъ Јона изъ свое у туђу землю, у великиј градъ Ниниву, да небы проповѣдао, као што му е Богъ заповѣдио, дође къ мору, плати возарину, и уђе у бродъ, кой

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 363. стр.

иѣаше у Тарзисъ, градъ Цылицскій. Како се онъ одъ края одтисне, и навезе на широко море, одма дунуше противни вѣтрови, навукоше се тавни облацы, почеше сѣвати огнѣвите мунѣ, пуцати страховити громови, и падати градъ и киша заедно.

Ако 200 година натрагъ бацимо погледъ на станѣ литературе кодъ Срба источне цркве, онда видимо савршену помрчину и празнину како у Турскимъ тако и у Аустрійскимъ областима. Текъ при концу прошлога вѣка започне суице просвѣщенія овога езыка и на Србе источне цркве бацати, и на еданпутъ видимо мы испитати, каквымъ се начиномъ вода у воздухъ претвара. Ову е кнѣигу написао Емануель Янковићъ де Мирѣво подъ заглавиемъ; Физичко сачипеніе о испитаню и раздѣленію воде у воздухъ, и изясненіе разливаня изъ воздуха на землю. И будући да е езыкъ овога дѣла тако чистъ, тако лепъ и разговетанъ, да нитко данасъ болѣ написати небы могао; зато нѣму припада слава, што е тымъ литературу нашу обновіо. Ево доказа езыка нѣговогъ:

„Кадъ оставимо воду врелу оладнити, таки ѣемо смотрити, да што веѣма вода ладни, то выше стипсе на дно пада, и кадъ вода онако ладна буде, као што е пре кувана была, онда ѣе на дну скоро сва стипса лежати. Само ѣе она часть у нѣой остати, коя се у ладной води растворити може.“

Появленіе исторіе народа Србскогъ, кою е написао Деспотъ Ђорђе Бранковићъ у свомъ

заточенію одъ 1689 до 1711 године, неспада ни у едно одѣліе Србске литературе, збогъ тога, што Србљи у то доба нису ништа писали. Славѣна имена 18. вѣка есу: Мойсей Путникъ, Епископъ, кой е издао едно слово; Христофоръ Жефаровићъ, Захаріе Орфелинъ, Алексіе Везелићъ, Јоанъ Райћъ, Доситей Обрадовићъ, Глигоріе Терлаићъ. Паво Јулинацъ, Атанасіе Стойковићъ, Авакумовићъ и еданъ безименитый, кой е написао „Плачъ Србіе,“ кое е изъ Млетачке типографіе изишло.

Ова Млетачка типографіа, кою е Диитрій Теодосіевъ, Гркъ изъ Јанине, завео, кадъ су се Херцеговцы и Бошняцы у Јадранско приморѣ око половине 18. столѣтія преселили, была е прва после Божидарове, у којој су се књиге Србске печатати започеле.

Сви књижевни производи тога вѣка написани су тобожъ Славенскимъ и мѣшовитымъ езыкомъ, изузимаюћи само Јаковићево дѣло о испыту воздуха, Орфелиновъ Подрумаръ, Райћеве Проповѣди и Доситеева дѣла, коя су народнымъ езыкомъ нанисана.

Доситей Обрадовићъ быо е првый учитель и просвѣтитель народа свогъ, и онъ е заслужио неувелый вѣнацъ славе и чести, и вѣчитый споменъ у срдцама народа. Овай, 18 вѣка найвѣћій мудрацъ, родіо се у Чакову 1739 год. и покалуђери се у манастиру Опову 1753 год.; по наскоро остави онъ свой манастиръ, и пође по свѣту учити се, и народе и обычае нѣове познавати. Онъ е двапутъ обишао Грчку, Свету гору, Албацію, Далмацію, Турску, Руссію, Не-

иачку, Французку, Италију и Велику Британију, и текъ после 25 година вратио се къ своима натрагъ, да ихъ научи и просвѣти; и збогъ тога прозвали су га Анархарзисомъ Србскимъ. Умро е у Београду 1811 год. као попечитель просвѣте. Онъ е на свѣтъ издао: Животъ и приключенія, Езопове басне, Етику моралну, Совѣти здравога разума, Собраніе вѣштій и многе друге. Нѣговогъ Мезимца издао е Соларићъ после нѣгове смрти, а Првенца или Буквице Др. Пеичићъ съ важнымъ предговоромъ. Будући да су нѣгове Басне најрадије читали, па јоштъ и данашній данъ исто тако радо и съ превеликимъ задовољствомъ читаю; зато се рећи може, да су оне првѣй зракъ наше Србске литературе.

Доситей быо е првѣй, кой е почео о стварима онымъ езыкомъ говорити, што е народъ разумѣвати могао, и тако е онъ своимъ примѣромъ показао, шта и како валя писати за свой народъ. Онъ е Езопове Басне, Совѣти здравога разума, Животъ и приключенія и Писма тако силно и разборито, тако разговѣтно и сладкорѣчиво написао, да и данасъ служе за образацъ. Особито нѣговъ предговоръ къ Сентенціама, кое е съ Англійскогъ превео, тако е чистымъ и краснымъ, тако силнымъ и разборитымъ и сладкимъ слогомъ написатъ, да до данасъ ни еданъ болъ ни лепше написао ніе. Ево како гласи тай предговоръ:

„Како е мучно човеку растати се одъ онихъ, кои су му мили и драги! Све се спрема, а неможе да пође; често пође, пакъ се

опетъ враћа; одлази и удаљава се, но све се натрагъ обзире; пријатно му е и на димъ гледати, кой изъ оногъ мѣста излази, у коме нѣгови мили живе! А по чему я то знамъ? — Ни почемъ другомъ, него по себи. Пишући гдишто на миломъ матере мое езыку, немогу и жао ми е престати; уображавамъ себи, као да самъ у Србији или у Босни, пакъ ми е мило, о чемъ хоћешъ, съ людма беседити.“

Онъ е быо прозаиста, и зато е мало стихотворенія написао; али то, што е тако силно, тако сладко и умилно написао, открива, да е имао и поетичкій даръ, као што се може видити изъ пѣсме, кою е спѣвао на похвалу Басана, и коя овако гласи: *)

Съ топлымъ срдцемъ я призивлѣмъ изъ Фригіе Музу!
Да спрїобшти свою сладость и Србскоме вкусу,
Да даруе любкость моме тихомъ гласу!
Да я децы кажемъ, съ чимъ се люди красу;
И да нѣма одкриемъ превысоке тайне,
Кое свакомъ, тко хоће, могу быти явне.
Како намъ се истина у басну облачи
И предъ децомъ незлобивомъ слободно се свлачи.
Оди! о, оди Божія кѣри! тебе зову деца,
Да те любе и признаду за найвећега свеца. и. т. д.

Ови су стихови сличнога реда по Грчкомо размѣру, и имаю 14 слога, а усѣкъ на шестоме слогу. Езыкъ е чистъ, лепъ и сладакъ, а слогъ му е силанъ, высрениъ и резборитъ.

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 478 стр.

Пре нѣга писали су сви езыкомъ Славенскимъ, кой данашњи Срби неразуму; и онъ е првый, оставивши старый путь, почео писати езыкомъ, кой е научіо одъ свое матере. Овымъ примѣромъ, кой е имао спасоносна слѣдства, ишли су и други. Но будући да е езыкъ Славенскій савршеніи; зато е было Србскимъ списательима тежко оставити га, и збогъ тога почели су мѣшати га са обштымъ Славенскимъ езыкомъ, кое се манѣ продужавало до времена, кадъ су Србске народне пѣсме издане были. Овай періодъ подавіо е партаю Славено-Србскогъ нарѣчія.

Поштѣ пре поява овихъ народнихъ пѣсама чули су се поедини звуцы пѣсама; али су врло редки были. Алексіе Везелићъ пѣвао е о благодаравномъ животу. И Доситей у томе учиніо е заслугу, спѣвавши о освобођењѣ Србіе. Дошеновићъ написао е правила стихотворства. Терлайћъ сиѣвао е забвеніе лѣтнога ютра, и написао е выше ода выпренымъ слогомъ. Райћъ написао е у стихови Бой змая съ орлови о народнымъ езыкомъ, а трагедію о смрти Цара Уроша Славенскимъ. И многи други писали су и по разнымъ струкама наука, народу нуждыма, као: естествоногъ, землѣписногъ, езыкословногъ и забаво-поучительногъ садржая; али найвыше мѣшовитымъ или Славенскимъ езыкомъ, кой е народъ тежко разумѣвао.

Своимъ књижевнымъ дѣлима стекли су себи славно име слѣдуюћи: Захаріе Орфелинъ, Іоанъ Райћъ, Танасіе Стойковићъ, Глигоріе Терлайћъ, Аврамъ Мразовићъ, Вуяновскій, Павель Юлинацъ, Паво Соларићъ, Павель Кенгелацъ, и многи други.

Захаріе Орфелинъ, академичкій молеръ, издао е: Светованъ младаго човека; Наставленіе о седмихъ тайнахъ; Вѣчитый Календаръ; житіе Великогъ Петра; Искусный Подрумаръ и неколико пѣсама. Све ове кнѣге написане су Славенскимъ езыкомъ, изузимаюћи Подрумаръ, кой е народнымъ езыкомъ написанъ, и коега е слогъ ясанъ и разумителянъ.

Іоанъ Раићъ, Архимандритъ Ковильскій и Исторіографъ (1801 †) списао е млога и огромна дѣла. Онъ е на свѣтъ издао: Исторію разнихъ Славенскихъ народовъ у 4. части; Слово о грешномъ чловѣку; Бой змая съ орлови; Катихисисъ; Кратку исторію Сербіи, Расіи, Босніи и Раміи; трагедію о смрти Цара Уроша; Цвѣтникъ; Проповѣди у 3. части; Кантъ о смрти, млоге пѣсме и выше другихъ дѣла, коя су остала у рукопису, и налазе се у Карловачкой библиотецы. Бой змая съ орлови и Кантъ о смрти написани су народнымъ езыкомъ; Исторія Славенскихъ народа Славено-Србско-Русскимъ, да е ни Срби, ни Русси добро разумѣти немогу. Цвѣтникъ чисто Славенскимъ и выпренымъ слогомъ, а остала дѣла езыкомъ мѣшовитымъ. У преводу Проповѣдій, кое су народнымъ езыкомъ написане, показао е онъ велико знанѣ языка Србскогъ, а съ Исторіомъ заслужио е безсмертну славу. Како е онъ народнымъ езыкомъ писао, наводимо овде примѣра изъ кнѣге: Бой змая съ орлови. *)

Одъ велике жалости, туге и неволѣ,
Несме, да се помоли никуда на полѣ,
Мрачны изъ свои палата окаѣены смрадомъ,
На дну пакла жалостногъ напунѣны ядомъ:
Да га бози невиде и непокараю,
Ерѣ савѣта неслуша, мысль', да вараю:
Него узе сладкога винца муселема,
Да се нѣмѣ ублажи, и у сну непреза,
Текъ онъ леже спавати наквашенъ пояко,
Да разбіе тежакъ дертъ, говори овако:
Барѣ да мало починемъ, небы ми и санцы
Штогодъ добро донели, явили се данцы
Добри, среѣни за мене, како што и велѣмъ. —

Ови су стихови по Латинскомѣ разиѣру, у складности вѣшто сачинѣни. Сличноредцы имаю 13 слога съ усѣкомъ на дугократкомѣ слогу. Езыкъ е чистъ, лепъ и разговетанъ, и у слогу мѣрию нѣ испреметанъ.

Танасій Стойковићъ, рођ. у Руми, Штатс- ратъ и Професоръ у Харковскомъ Университету, издао е на свѣтъ: Физику у III. части, Аристидъ и Наталиа; Кандоръ; Србскій Секретаръ и выше стихотворенія, све езикомъ смѣшанымъ и искваренымъ, али доста разумительнымъ. Народъ се найвыше ползовао съ нѣгово- вомъ Физикомъ и Секретаромъ, неимавши што болѣ у струцы естествене науке. Онъ е написао и на свѣтъ издао и многе кнѣиге на Русскомѣ езѣку, физичкогъ садржая.

Аврамъ Мразовићъ, Директоръ Србскихъ школа и Сомборскій Сенаторъ, издао е выше

поучительнихъ дѣла, межу коима су: Магазинъ за децу у 4. части; Пастирска игра; Человѣкомрзость и раскаяніе; Руководство къ Славенской Грамматицѣ; преводъ Овидія Назона; Руководство къ Славенскомъ краснорѣчію; Руководство къ домаѣму и польскому строенію, и выше иѣсама Грамматика и Реторика написане су Славенскимъ, преводъ Овидія Назона мѣшовитымъ, а остала дѣла искваренымъ народнымъ езыкомъ.

Григоріе Терлаићъ, изъ Моля († 1811 год.), бывшій Секретарь кнеза Голицина, а после Професоръ у Харьковскомъ Университету, написао е: Идеа или мужеска и женска добродѣтель (съ Немачкога); забвеніе еднаго лѣтнаго ютра; Нума Помпиліе, и выше ода, све Славенскимъ выпренымъ езыкомъ. Онъ е млога дѣла оставіо у рукопису.

Стефанъ Вуяновскій, Директоръ Србскихъ школа, написао е: Немѣцка Грамматика; Краткая церковная Исторія; а у рукопису оставіо е: Грамматику Славенскогъ езыка. Све Славенскимъ езыкомъ.

Павель Соларићъ, врстный дѣлатель на књижевноме полю и езыкоиспытатель, издао е на свѣтъ: Ново гражданско землѣописаніе; Ключићъ землѣописанія; Цимерманъ о самости; Сврхъвоспитаніякъчеловѣколюбію; Римляни славенствовавши; Поминакъ књижевный; Великій Букварь; Улогъ ума человѣческаго и выше другихъ дѣла. — Землѣописаніе врло е добро и чи-

стымъ народнымъ языкомъ написано, а напротивъ Цимерманъ о самоти тако е р'ѣаво преведенъ и у слогу замрненъ, да га нико разумѣти неможе, па и предговоръ нѣговъ такимъ е изопачечымъ языкомъ и такимъ заплетенымъ слогомъ, да се никако разумѣти неможе, шта е онъ мысліо и казати хтѣо. Онъ е написао и Грамматику езыка Србскогъ, коя е напечатана у Србскомъ Лѣтопису, и на свѣтъ издао повелю Цара Дабише съ малымъ коментаромъ. Съ Римлянима славенствовавшимъ хтео е доказати, да су Римляни у свой языкъ пріймили мложину Славенскихъ рѣчій. Како е онъ стихове писао, може се видити изъ овогъ примѣра.*)

„О ГОСТБИ.“

Чудеса се пѣсномъ славе, люди пѣсне любе;
Слова могу обветшати, нигда сличне трубе.
Я бы пѣв'о, дерзни, Музо! чудо сви чудеса,
Тымъ су щедра ублажила животъ намъ небеса.
Три свято е коло, што ме данасъ къ тому буди;
Пой, што волимъ, любко вѣща; нитко те несуди.
Бряцайте ми чтенне гласе персти съ разны
струна.

Изъ цѣвница гортана могъ ясногъ златногъ
руна.

Припѣвайте, мили друзи, огню мое груди;
Жаръ у пѣлу, то су нѣке превыспренне ѣуди.

Ови су стихови слични, по Латинскомѣ размѣру; сличноредцы имаю 14 слога, съ усѣкомъ

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I. свез. 517 стр.

на 8. дугократкоме слогу. Написани су не самимъ чистымъ, али силнымъ и разговетнымъ езыкомъ.

Алексіе Везелићъ, Проинспекторъ народныхъ школа, написао е дѣло: О спокойной жизни, и выше стихотворенія на езыку тобожъ Славенскомъ, као што се видити може изъ овогъ првогъ нѣговогъ дѣла.*)

„О Чародѣйству.“

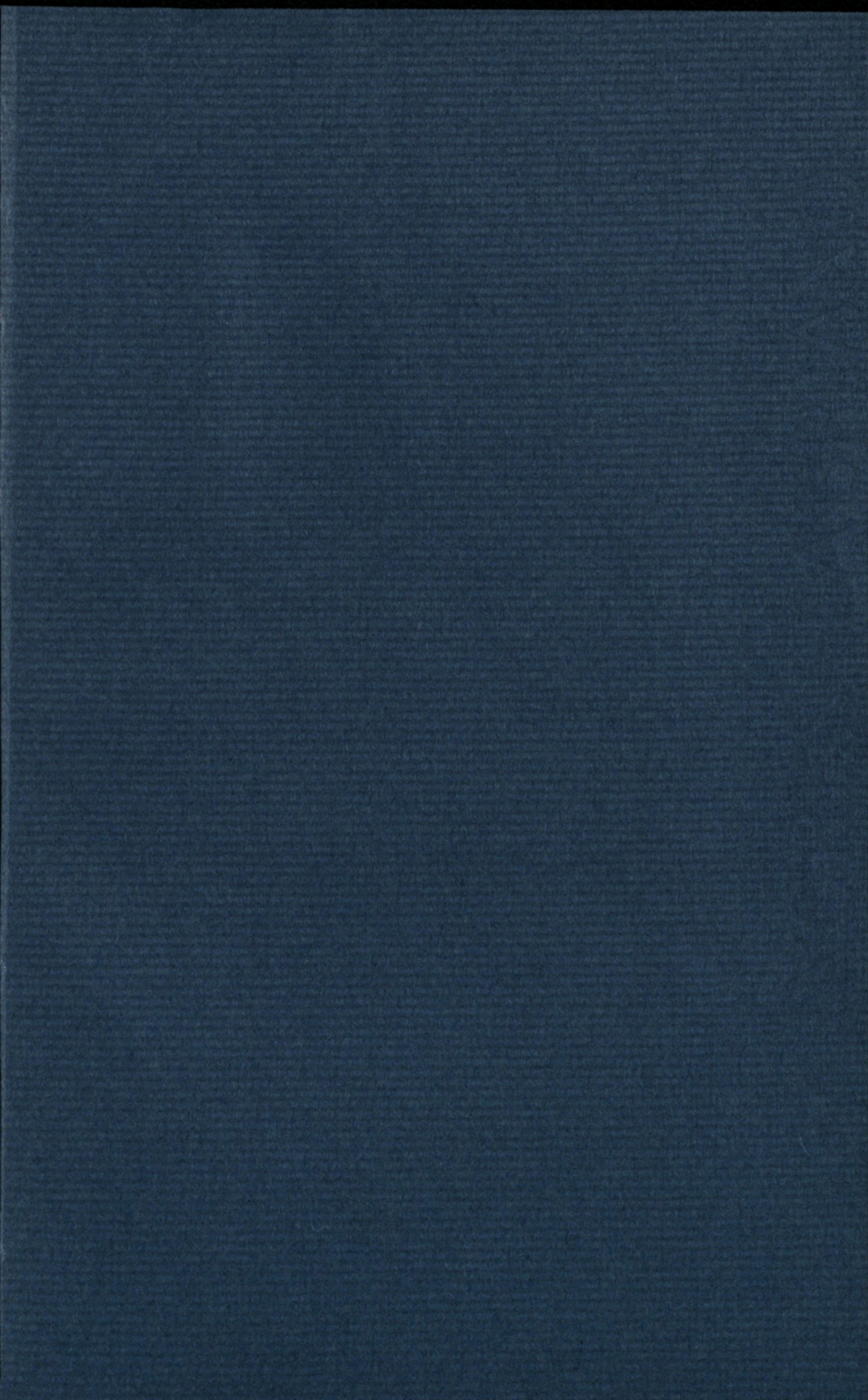
Услишите небеса, и ты сѣмо приклони,
Земле, твоя ушеса! что Саваоѣъ говори:
Я сынове воспитахъ, и ти мене презрѣша,
Отъ зла многа сохранихъ, благодарни небыша,
Воль исвѣстно своего государя познаеть,
А мой народъ избранный познати мя нехощеть,
Тая страшна словеса Ісаіа сказуетъ,
Тужбу Бога вышняго злу народу являетъ:
На что есть мнѣ вашъ таміанъ, жертва изъ
рукъ порочныхъ,
Гнушаюся азъ взяти даръ отъ людій без-
божныхъ.

И ови су стихови складни и по слогомѣрїю Латинскомѣ; сличноредцы имаю 14 слога, а усѣкъ на седмомъ дугократкоме слогу. Езыкъ е тобожъ Славенскій; но слогъ е разборитъ и разумителанъ. Србски бы се казати могло овако:

Саслушайте небеса, и ты амо приклони,
Земльо! твое уши! што Саваотъ говори:

*) Види Цвѣт. Срб. Слов. I, свез. 437 стр.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P₁₉ Ср 1 456.1